

un Estat dins un altre Estat, quan en 1444, com les de Montpelles i Cahors, perdé la categoria de pontificia i en dependència directa del Papa per a posar-se sota l'autoritat del Parlament de Tolosa, no per això desaparegué el bon humor i les ganes de brega en els estudiants. Per més que el Parlament intentava millorar els seus costums no aconseguia gran cosa, i constantment havia de repetir els mateixos decrets prohibitoris. Rabelais els troba destres a "dansar i a jugar l'espasa a dues mans *comme est l'usage des écoliers de la dite Université*".

Però aquella alegria ben aviat fou conturbada per la Reforma. En el segle XVI, la Universitat i totes les terres del Migdia francès bullien perquè s'hi havia infiltrat el nou esperit. No és que les altres Universitats i regions n'estessin exemptes; París era un camp de batalla entre els ortodoxos i heterodoxos que hi afluien de tot arreu. Però la Universitat de Tolosa s'establí en una regió que tres segles abans s'havia lliurat gairebé per enter a una de les heretgies més perilloses per al catolicisme de Roma: era, segons Sant Domènec, "focus i far de tots els errors". Per a sotmetre-la i anorrear-la havia calgut un solc profund d'iniquitats i de martiri. I res no hi ha tan perenne com el martiri. Passen les generacions, s'esborra la fe primitiva, perquè la fe té més contingut de confiança que de creença i el desesper i la desillusió persistent de la desfeta minven l'emoció del dogma. Però les persecucions i dissorts injustes, el martiri amb el seu turment, aguanten l'esperit, si no la lletra, de revolta. Prop de tres-cents anys havien passat des de l'anihilament dels albigesos, les gents del Llenguadoc i de la Proveça havien abandonat les doctrines d'aquells, però allà on hi ha hagut un màrtir cal sospitar que hi queda sempre llavor de martir i d'heroi.

Res no té d'estrany que el Llenguadoc i la Provença es sentissin atrets per la Reforma—hagué de semblar a la seva gent que els morts de tres segles enrera encara els cridaven i els afuaven. Per això també els ortodoxos extremaren la vigilància i reviscolaren el terror. Els cors encara guardaven el caliu, però la foguera de la Inquisició també i el mateix vent que arborà els uns arborà també l'altra. I començà la pugna amb tota la crueltat amb tota la impietat, per assolir l'amor i la salvació dels homes.

Qui fou primer en l'atac és difícil de saber-ho. Els catòlics eren durs, però els protestants no eren pas de pastaflora. Hi hagué provocacions d'ambdues parts, disputes, motins, revocació de professors, expulsió d'estudiants, assassinats de catòlics, però molts més de protestants, perquè els altres tenien el poder i se'l feien valer. No sols eren morts de manera violenta i vil els sospitosos de reformisme, com Joan de Corras, sinó catòlics acusats d'excés de moderació i tolerància, com Duranti.

Però si la multitud intervenia i s'excedia, la Inquisició no parava i la Universitat hagué de patir profundament. En 1511 fou cremat el metge Molina que, segons Lafeille, era professor de la Facultat de Medicina; en 1532 ho fou el professor de la Facultat de Dret Joan de Caturce i hagué de fugir i més tard retractar-se Joan de Boyssoné, l'humanista amic de Rabelais. Rabelais fugí de pressa de Tolosa i fa dir al seu heroi Pantagruel, que ho decidia "en veure que feien cremar vius llurs regents (de la Univresitat) com si fossin sardines fumades. A Déu no plagui que així jo mori, perquè sóc per naturalesa prou ardorós sense necessitat de calentar-me".

Aviat la Universitat es despobla: fugien professors i alumnes, perquè si el saber necessita un cor ardent i un lleuger calor en l'àmbit, troba excessiu el d'una foguera, molt més quan hi ha perill de socarrimar-se. En els Estats Generals de Meaux de 1560 els diputats de la senescalia de Tolosa anuncien que la seva Universitat s'ensorra perquè els professors no tenen de què viure.

CARACTER DE SERVET

Però els dies que hi estudiava Servet eren de franca bullida. Allí, aquell minyó de 15 ó 16 anys, començà a entrenar el seu ànim inquiet, i, segons diuen, s'instrueix en la doctrina luterana i llegeix sobretot els *Loci teologici* de Melancton. Pels homes com Servet que tenen el cor i el cervell que és una flama constant, les flames de la foguera punitiva no fa més que excitar-los: el foc de fora no els esvera perquè la pròpia escalfor els fa desconèixer el perill. Quina ardència han de témer els que podien dir com Giorgia Bruno, que en la seva naturalesa cremava un foc que "tota la neu del Càucas" no apagaria? Ni per "l'esperit de la salamandra el centre del qual és el foc"